

Projekat finansira Evropska unija

PRVI PRELIMINARNI IZVJEŠTAJ O DUGOROČNOM POSMATRANJU LOKALNIH IZBORA 2020. GODINE (za period 07.09.-11.10.2020)

Projekat dijelom sufinansiraju:

oktobar/listopad 2020.

SADRŽAJ

1. Sažetak izvještaja _____	3
2. Metodologija dugoročnog posmatranja izbora _____	5
3. O Lokalnim izborima 2020. _____	6
4. Dugoročno posmatranje izbora _____	8
4.1. Izborne nepravilnosti i prevare	8
4.2. Rad izborne administracije	14
4.3. Mediji, civilno društvo i građani	16
5. Prijave izbornih nepravilnosti nadležnim organima _____	18
6. O Projektu „STEP“ i Koaliciji „Pod lupom“ _____	19

1. SAŽETAK IZVJEŠTAJA

O Lokalnim izborima 2020.

- Lokalni izbori 2020. zakazani su za 15. novembar/studeni 2020. godine
- Lokalni izbori u Gradu Mostaru prvi put nakon 12 godina, zakazani su za 20. decembar/prosinac 2020. godine
- Na lokalnim izborima biraju se načelnici i gradonačelnici opština i gradova, vijećnici u opštinskim vijećima u Federaciji BiH, odbornici u skupštinama opština u Republici Srpskoj i zastupnici u skupštini Brčko distrikta BiH – ukupno, više od 3.200 predstavnika u vlasti na lokalnom nivou
- Pravo glasa na lokalnim izborima imaće 3.283.194 građana i građanki BiH koji su upisani u Centralni birački spisak, zaključno sa 01.10.2020. godine. Za glasanje izvan BiH registrovano je ukupno 101.771 birač/ica
- Za učešće na izborima, Centralna izborna komisija ovjerila je 543 različita politička subjekta (političkih stranaka, koalicija i/ili nezavisnih kandidata) i ukupno 30.789 kandidata/kinja

Izborne nepravilnosti

- Posmatrači/ce Koalicije „Pod lupom“ zabilježili su ukupno 538 različitih izbornih nepravilnosti u periodu od 07.09.-11.10.2020. godine
- Najveći broj izbornih nepravilnosti odnosi se na 185 slučajeva preuranjene izborne kampanje u 59 opština/gradova u BiH, te 105 slučajeva zloupotrebe javnih resursa i/ili funkcija u svrhu izborne kampanje u 35 opština/gradova
- Analiza pristiglih prijava preuranjene, zakonom zabranjene kampanje pokazuje da se najveći broj prijava odnosi na političke subjekte SDA (17), SNSD (12), SDP (7), SDS (7) i HDZ BiH (7)
- Analiza pristiglih prijava pokazuje da se najveći broj slučajeva zloupotrebe javnih resursa odnosi na političke subjekte SNSD (18), SDA (14), SDS Semberija (4), SDS (4) i SDP (4)
- Zabilježen je značajan broj prijava i navoda o zloupotrebi ličnih podataka u svrhu registracije birača/ica za glasanje putem pošte koji se odnose na više hiljada građana/ki
- Nastavlja se praksa trgovine mjestima u biračkim odborima
- Zabilježeni su brojni navodi o kupovini glasova, raspon cijene glasa kreće se od 50 – 150 KM
- Nastavlja se praksa pritisaka na birače/ice nuđenjem zaposlenja ili prijetnjama gubitkom posla
- Posebno je izražena zloupotreba društvene mreže Facebook za korištenje neprimjerenog govora, posebno od strane kandidata/kinja političkih subjekata
- Slučajevi plaćene preuranjene kampanje i navoda o zloupotrebi ličnih podataka za glasanje putem pošte, kao i drugi nalazi posmatranja, dostavljeni su CIK-u BiH
- Zabilježeni su koordinisani napadi političkih stranaka na nezavisni i nestranački karakter izborne posmatračke misije Koalicije „Pod lupom“ u vidu pokušaja infiltracije stranačkih aktivista u redove nestranačkih posmatrača. Koalicija „Pod lupom“ najoštrije osuđuje ovakvu praksu od strane pojedinih političkih stranaka

Izborna administracija

- CIK BiH u periodu od raspisivanja izbora održala više od 40 sjednica
- Sjednice CIK BiH otvorene su za javnost, prenose se uživo putem službenog Youtube kanala
- Proaktivnost CIK-a u nastojanju da povрати poljuljano povjerenje građana/ki BiH u izbore, kroz povećanje transparentnosti i blagovremeno razmatranje uočenih nepravilnosti, ohrabruje i predstavlja promjenu nabolje u odnosu na prethodne godine
- Izbori se organizuju u kontekstu epidemije virusa COVID - 19, usvojena je instrukcija za organizaciju izbora u svjetlu epidemije, kao i procedure za glasanje osoba koje su zaražene ili su u izolaciji
- Lokalne izborne komisije uglavnom poštuju rokove predviđene izbornim kalendarom, izazov im predstavlja organizacija biračkih mjesta u skladu sa tzv. COVID- 19 instrukcijom, kao i obezbjeđivanje dovoljno potrebnih zaštitnih/dezinfekcionih sredstava
- Posmatrači Koalicije „Pod lupom“ uglavnom imaju korektnu saradnju sa lokalnim izbornim komisijama

2. METODOLOGIJA DUGOROČNOG POSMATRANJA IZBORA

Koalicija „Pod lupom“ posmatra cjelokupni izborni proces u BiH za Lokalne izbore 2020. godine, što podrazumijeva sve faze izbornog procesa od dana raspisivanja izbora pa sve do objavljivanja konačnih i potvrđenih rezultata izbora. U tu svrhu provodi se dugoročno posmatranje izbora u periodu od 07.09.-20.11.2020. godine. Dugoročno posmatranje izbora služi za kontinuirano praćenje cjelokupnog izbornog procesa kako bi se mogla dati sveukupna slika koja obuhvata što je moguće širi spektar aktivnosti vezanih za izbore, a ne samo izborni dan kao takav.

Koalicija „Pod lupom“ dugoročno posmatranje Lokalnih izbora 2020. godine vrši u saradnji sa 85 organizacija civilnog društva, neformalnih grupa i aktivista/kinja iz cijele BiH i 100 dugoročnih posmatrača/ica koji pokrivaju sve osnovne izborne jedinice u BiH, njih 143 (opštine, gradovi i Brčko distrikt). Dugoročni posmatrači/ce na terenu posmatraju rad i sjednice svih opštinskih/gradskih izbornih komisija u BiH, aktivnosti predviđene izbornim kalendarom i poštivanje rokova, izborne nepravilnosti, te medijsko izvještavanje. O svojim aktivnostima dugoročni posmatrači izvještavaju na sedmičnom nivou, te su do sada poslali ukupno 711 redovnih izvještaja o ključnim nalazima posmatranja. Dugoročni posmatrači/ice Koalicije Pod lupom do sada su održali 853 sastanka sa različitim akterima izbornog procesa (izbornom administracijom, političkim subjektima, institucijama, policijskim upravama, organizacijama civilnog društva, medijima i drugima) u cilju što objektivnije ocjene izbornog procesa u BiH. Izvještaji dugoročnih posmatrača čine okosnicu ovog preliminarnog izvještaja.

Pored posmatranja rada opštinskih/gradskih izbornih komisija, Koalicija „Pod lupom“ posmatra i rad CIK BiH što je redovna praksa od formiranja Koalicije 2014. godine.

3. O LOKALNIM IZBORIMA 2020.

Lokalni izbori 2020 zakazani su za nedjelju, 15. novembar/studeni 2020. godine, dok su lokalni izbori za Grad Mostar, nakon 12 godina neodržavanja, zakazani za 20. decembar/prosinac 2020. godine. Na izborima 15. novembra/studenog direktno će se birati:

- vijećnici u 64 općinskih i 14 gradskih vijeća u Federaciji BiH
- odbornici u 56 opštinskih i 7 gradskih skupština u Republici Srpskoj
- 120 načelnika općina/opština
- 22 gradonačelnika
- Zastupnici u Skupštini Brčko distrikta BiH

Gradonačelnik/ca Brčko distrikta BiH bira se indirektno u Skupštini distrikta, a indirektno se bira i gradonačelnik/ca Grada Mostara.

Za učešće na izborima, Centralna izborna komisija BiH ovjerila je 543 različita politička subjekta (političkih stranaka, koalicija i/ili nezavisnih kandidata). Ovjereno je ukupno 30.789 kandidata/kinja. Centralna izborna komisija ovjerila je 425 kandidata za načelnika/gradonačelnika od čega 29 (6,82 posto) žena i 396 (93,18 posto) muškaraca. Ovjereno je 196 predstavnika nacionalnih manjina od kojih je 40 (20,41 posto) žena i 156 (79,59 posto) muškaraca i 30.168 kandidata za općinska vijeća/ skupštine opština/ gradska vijeća/ skupštine grada/ Skupštinu Brčko distrikta od kojih 12.753 (42,27 posto) žena i 17.415 (57,73 posto) muškaraca.

Na lokalnim izborima, za razliku od opštih, Zakonom su zagarantovana mjesta za pripadnike nacionalnih manjina kojih je u BiH 17. Tako, Izborni zakon BiH garantuje mjesta za pripadnike nacionalnih manjina koji su prema posljednjem popisu stanovništva u datoj izornoj jedinici činili više od 3% stanovništva. Na Lokalnim izborima 2020. nacionalnim manjinama u 21 opštini/gradu¹ u BiH zagarantovano je ukupno 23 mandata. Na nivou opštih izbora u BiH ne postoje zagarantovana mjesta za pripadnike nacionalnih manjina.

Pravo glasa na lokalnim izborima imaće 3.283.194 građana i građanki BiH, koji su upisani u Centralni birački spisak, zaključno sa 01.10.2020. godine. Za glasanje izvan BiH registrovano je ukupno 101.771 birač/ica.

¹ KRUPA, ODŽAK, LUKAVAC, BANOVICI, KALESIJA, KAKANJ, TRNOVO (FBIH), PALE (FBIH), NOVI GRAD, PRNJAVOR, VUKOSAVLJE, SOKOLAC, GRADAČAC, SREBRENİK, TUZLA, ZENICA, PRIJEDOR, GRADIŠKA, BANJA LUKA, TREBINJE I BRČKO DISTRIKT BIH.

15.11.2020.
izborni dan
20.12.2020. za Grad Mostar

3.283.194

birača
101.771 putem pošte

543

registrovana politička subjekta

30.789

kandidata/kinja na izborima

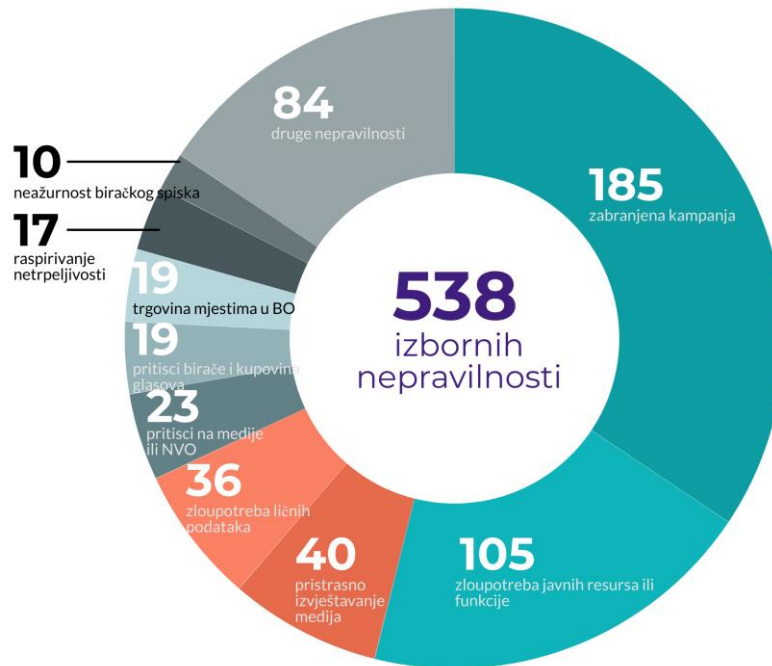
3.200+

pozicija u vlasti na lokalnom nivou

Infografika 1 – Sažetak o Lokalnim izborima 2020

4. DUGOROČNO POSMATRANJE IZBORA

Koalicija „Pod lupom“ u predizbornom periodu posmatra rad i sjednice lokalnih izbornih komisija, aktivnosti predviđene izbornim kalendarom i poštovanje rokova, izborne nepravilnosti, te prati medijsko izvještavanje. Posmatrači/ce Koalicije „Pod lupom“ zabilježili su ukupno 538 različitih izbornih nepravilnosti u periodu od 07.09.-11.10.2020. godine.

Grafikon 1 – Ukupan broj izbornih nepravilnosti po vrsti

4.1. Izborne nepravilnosti i prevare

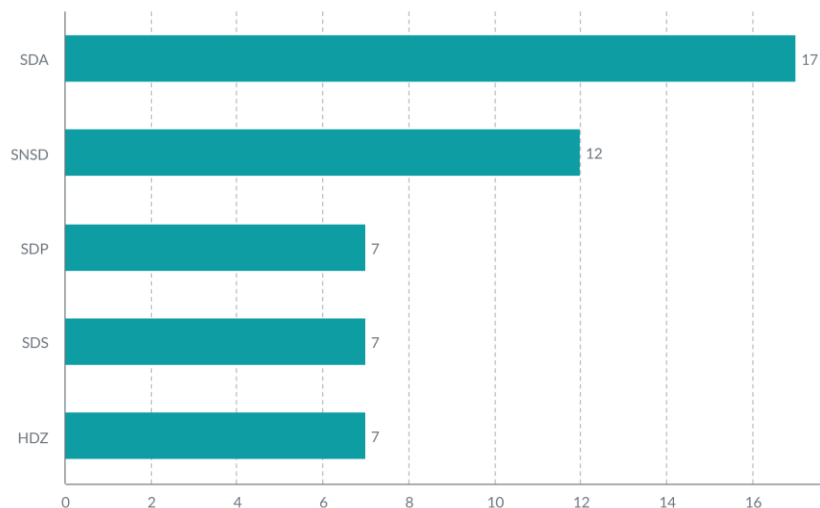
4.1.1. Preuranjena izborna kampanja

Izborni zakon BiH definiše izbornu kampanju kao period od 30 dana uoči izbornog dana u kojem politički subjekti predstavljaju biračima i javnosti svoje programe i kandidate za predstojeće izbore. Izborna kampanja za Lokalne izbore 2020. godine počinje 16. oktobra 2020. godine. Do ovog datuma zabranjeno je bilo kakvo plaćeno javno oglašavanje, kao i sve predizborne aktivnosti političkih subjekata, osim održavanja internih skupova organa i statutarnih tijela političkih subjekata i to od dana raspisivanja do dana službenog početka izborne kampanje.

Kao i u ranijim izbornim ciklusima, zabilježeno je da veliki broj političkih subjekata provodi aktivnosti izborne kampanje prije njenog zvaničnog početka, posebno u segmentu plaćenog oglašavanja na društvenim mrežama i postavljanjem plakata/bilborda na mjestima predviđenim za plaćeno oglašavanje. Pored plaćenog oglašavanja na društvenim mrežama u nekim slučajevima, zabilježeno je da većina političkih subjekata počinje sa aktivnostima kampanje na terenu sa biračima/icama o čemu redovno postavljaju objave na ličnim ili profilima političkog subjekta. Posmatrači Koalicije „Pod lupom

zabilježili su 185 takvih slučajeva u 59² opština i gradova širom BiH. Analiza pristiglih prijava preuranjene, zakonom zabranjene kampanje pokazuje da se najveći broj prijava odnosi na političke subjekte SDA (17), SNSD (12), SDP (7), SDS (7), HDZ BiH (7), DNS (5), PDA (3), PDP (3), NIP (3), te niz drugih.

Preuranjena, zakonom zabranjena kampanja (po političkim subjektima, top 5)

Grafikon 2 – Slučajevi preuranjene kampanje po prekršiocima/političkim subjektima (top 5)

Za razliku od ranijih perioda, Centralna izborna komisija BiH je izrekla novčane sankcije za prijavljene slučajeve preuranjene plaćene kampanje na društvenoj mreži Facebook.

4.1.2. Ažurnost Centralnog biračkog spiska (CBS)

Registracija birača u BiH je pasivna od 2006. godine, dok za birače koji žele glasati iz ili u inostranstvu još uvijek važi aktivna registracija. Za Lokalne izbore 2020. godine u Centralni birački spisak (CBS) upisano je ukupno 3.283.194 birača/ica, zaključno sa 01.10.2020. godine.

² BANJA LUKA, BIHAĆ, BIJE LJINA, BUSOVAČA, BRČKO DIRSTIRT, DOBOJ, DRVAR, GORNJI VAKUF - USKOPLJE, GRADAČAC, GRUDE, ILIDŽA, KOZARSKA DUBICA, KRUPA NA UNI, LIVNO, LJUBUŠKI, MODRIČA, NOVI GRAD, PETROVO, PRIJEDOR, SAPNA, SREBRENICA, STARI GRAD SARAJEVO, STOLAC, TUZLA, UGLJEVIK, VELIKA KLADUŠA, VISOKO, VITEZ, ZAVIDOVIĆI, ZENICA, ILIJAŠ, ŠIROKI BRIJEG, SREBRENICA, VELIKA KLADUŠA, ŽEPČE, CENTAR SARAJEVO, ISTOČNO NOVO SARAJEVO, KOTOR VAROŠ, NOVI GRAD SARAJEVO, NOVI TRAVNIK, PALE (RS), ROGATICA, SANSKI MOST, TREBINJE, VIŠEGRAD, ZVORNIK, CAZIN, ČELINAC, LJUBUŠKI, LUKAVAC, NOVI TRAVNIK, TESLIĆ, BIHAĆ, HADŽIĆI, NEUM, NOVI GRAD SARAJEVO, NOVO SARAJEVO, PALE (FBIH), PELAGIĆEVO, TRAVNIK

Posmatrači Koalicije „Pod lupom“ zabilježili su iskazane sumnje u ažurnost biračkog spiska u 10 opština i gradova u BiH.³ Veće prijave/odjave birača, što podrazumijeva promjenu broja birača/ica veću od 5% u odnosu na ukupan broj registrovanih birača/ica, zabilježene su u 7 opština (Srebrenica, Nevesinje, Trnovo (FBiH), Bratunac, Istočni Drvar, Višegrad i Žepče). Nisu zabilježene prijave većeg broja umrlih lica na biračkim spiskovima, kao što je to bio slučaj u prethodnim izbornim ciklusima, već je uglavnom riječ o incidentnim slučajevima.

4.1.3. Nezakonita trgovina mjestima u biračkim odborima

Izborni zakon BiH propisuje da politički subjekti ovjereni za učešće na izborima mogu imati samo po jednog predstavnika u sastavu jednog biračkog odbora. I pored ove jasne odredbe, politički subjekti nerijetko potežu za raznim sredstvima kako bi se domogli većeg broja mjesta u biračkim odborima, trgujući mjestima i/ili plaćaju za ta mjesta onim političkim subjektima koji nemaju interes u određenoj osnovnoj izornoj jedinici. Ovo predstavlja kršenje zakona.

Posmatrači Koalicije su prijavili navode o 19 slučajeva trgovine mjestima u biračkim odborima u 15⁴ različitih opština. Uvidom u listu ovjerenih političkih subjekata za učešće na predstojećim Lokalnim izborima, evidentan je porast broja političkih subjekata širom BiH koji se prijavljuju za učešće na izborima u osnovnim izbornim jedinicama u kojima nemaju nikakvo djelovanje, opštinski odbor, službene prostorije niti se planiraju ozbiljno nadmetati u izornoj utrci, i gdje se obično prijavljuju za učešće sa samo jednim kandidatom/kinjom, što može upućivati na zaključak da se to radi sa namjerom da se ostvari trgovina mjestima u biračkim odborima. Ovakvi, „fantomski“ politički subjekti koji služe primarno za nezakonito ovladavanje mjestima u biračkim odborima, prema preliminarnim istraživanjima su u većini u odnosu na ukupan broj političkih subjekata. Primjera radi, u Rogatici je ovjereno 15 političkih subjekata koji imaju samo 1 kandidata/kinju na listi; Savez za Stari Grad (Sarajevo) izuzetno lokalno orijentisana stranka ovjerila je liste sa samo jednim kandidatom/kinjom u 9 od 13 opština/gradova u Tuzlanskom kantonu; lokalna hercegovačka stranka Čapljinska neovisna stranka – Čapljina u srcu ima kandidatsku listu sa po jednim kandidatom/kinjom u 5 opština/gradova Tuzlanskog kantona; uvidom u liste predloženih članova za biračke odbore u Derventi ispred političkih subjekata koji nemaju aktivno učešće u političkom životu Dervente (Hrvatski blok, Lijevo krilo, Krug, Narodni pokret Banjaluka zove, Zavičajni socijaldemokrati, Otadžbinska stranka, DCRS, Pokret Volim Srpsku) može se zaključiti da su predloženi članovi "bliski" i vladajućim i opozicionim partijama koje učestvuju u izborima u ovoj osnovnoj izornoj jedinici.

³ BANJA LUKA, BRATUNAC, ČELINAC, HAN PIJESAK, SAPNA, SREBRENICA, BIJELJINA, OLOVO, ŽEPČE, KLJUČ

⁴ CAZIN, LIVNO, SAPNA, SREBRENICA, TRAVNIK, ČAJNIČE, DERVENTA, NOVI GRAD, ROGATICA, ZAVIDOVIĆI, ŽEPČE, BIHAĆ, BROD, GRAČANICA, LUKAVAC

Koalicija “Pod lupom” već godinama upozorava na ovu rasprostranjenu nepravilnost. Vidljivo je da će u budućnosti biti nužno izmijeniti zakonski okvir koji se tiče načina imenovanja biračkih odbora kako bi se stalo u kraj ovim zloupotrebama.

4.1.4. Zloupotreba ličnih podataka u svrhu registracije birača za glasanje izvan BiH

Rok za prijavu birača za glasanje izvan BiH bio je 1. septembar/rujan 2020. godine, nakon čega je CIK BiH za glasanje izvan BiH registrovala ukupno 101.771 birača/ica. CIK BiH je odbila zahtjeve za glasanje izvan BiH za ukupno 27.960 birača i to po raznim osnovama. Najviše zahtjeva odbijeno je po osnovu više prijave za jedno lice (7.623), više od 6 lica prijavljeno na jednoj adresi izvan BiH (4.760), neodgovarajući dokaz o idnetitetu (3.617), nedostatak dokaza o prebivalištu u BiH (2.700), nedostatak validnog dokaza o identitetu (2.567), više nedostataka (2.021), itd. Na odluke CIK-a za registrovanje za glasanje putem pošte CIK BiH zaprimila je oko 3.500 žalbi građana/ki BiH. Značajan broj se odnosi na krađu identiteta građana/ki tj. zloupotrebe ličnih podataka u svrhu registracije za glasanje putem pošte bez znanja građana/ki. Ova vrsta nepravilnosti predstavlja krivično djelo.

U odnosu na izborne cikluse u posljednjih 6 godina, CIK BiH je zaprimila rekordan broj prijava za glasanje putem pošte, blizu 130.00 zahtjeva. Broj odbijenih zahtjeva je, takođe, rekordan. Posebno zabrinjavaju podaci o velikom broju prijava za jedno lice, kao i velikom broju prijava za veći broj lica sa iste adrese što može upućivati na pokušaje zloupotrebe glasanja putem pošte. CIK BiH je nadležnim organima (SIPA-i i tužilaštvima) prosljedila saznanja o mogućim zloupotrebama na dalje postupanje. U cilju sprečavanja zloupotrebe glasanja putem pošte, CIK BiH je omogućila javnosti uvid u izvod iz CBS-a za ove birače/ice, međutim po rješenju Agencije za zaštitu ličnih podataka BiH, CIK BiH je naloženo uklanjanje izvoda sa zvanične web stranice.

Posmatrači Koalicije „Pod lupom“ zabilježili su ukupno 36 različitih slučajeva koji se odnose na zloupotrebe ličnih podataka za glasanje putem pošte u 23 opština i gradova u BiH.⁵ Koaliciji „Pod lupom“ direktno je prijavljeno 5 različitih slučajeva moguće zloupotrebe ličnih podataka građana/ki za registrovanje za glasanje putem pošte koji se odnose na stotine birača/ica, o čemu je Koalicija obavijestila CIK BiH (vidjeti tačku 5. Izvještaja).

⁵ BANJA LUKA, BRČKO DISTRIKT, KOSTAJNICA, RUDO, SREBRENICA, TESLIĆ, ZVORNIK, LAKTAŠI, LIVNO, ORAŠJE, RUDO, DOMALJEVAC-ŠAMAC, ROGATICA, SRBAC, VIŠEGRAD, VUKOSAVLJE, ŽEPČE, BIJELJINA, BROD, GORNJI VAKUF-USKOPLJE, ILIDŽA, KOTOR VAROŠ, TREBINJE

4.1.5. Nedozvoljeni pritisci na birače i kupovina glasova

Iako nezakoniti, pritisci na birače/ice i kupovina glasova na izborima u BiH već su postali uobičajena praksa. Posmatrači Koalicije izvijestili su o 19 takvih slučajeva u 15⁶ opština/gradova. Navedeni slučajevi odnose se na navode o nuđenju novca u zamjenu za glas, pritiske na zaposlene u javnim preduzećima i slično. Zabilježen je navod o tome da je predsjednik gradskog odbora SNSD-a u Zvorniku vršio pritisak na direktore javnih preduzeća da “moraju prikupiti određen broj glasova”, u Rudom da će pojedini ostati bez posla kada “oni” dođu na vlast, glasine u Lukavcu o kupovini glasova za 50 KM, vršenje pritiska u opštinskoj administraciji i javnim preduzećima u Sapni za podršku načelniku na izborima, prijava u Bijeljini da jedna od inspekcija obećava rad bez inspeksijskog nadzora ukoliko se podrži određeni kandidat itd.

Glasine o kupovini glasova zabilježene su u više opština/gradova gdje se ti iznosi kreću u rasponu od 50 – 150 KM. Zabrinjavaju napomene dugoročnih posmatrača o tome da su takvi razgovori i dogovori opšteprihvaćeni i da građani/ke ne zaziru od prodaje glasova. Društvene mreže i u ovoj nepravilnosti imaju ulogu gdje se iste koriste za nuđenje novca u zamjenu za glas (npr. Brčko distrikt BiH).

4.1.6. Zloupotreba javnih resursa i javnih funkcija u svrhe kampanje

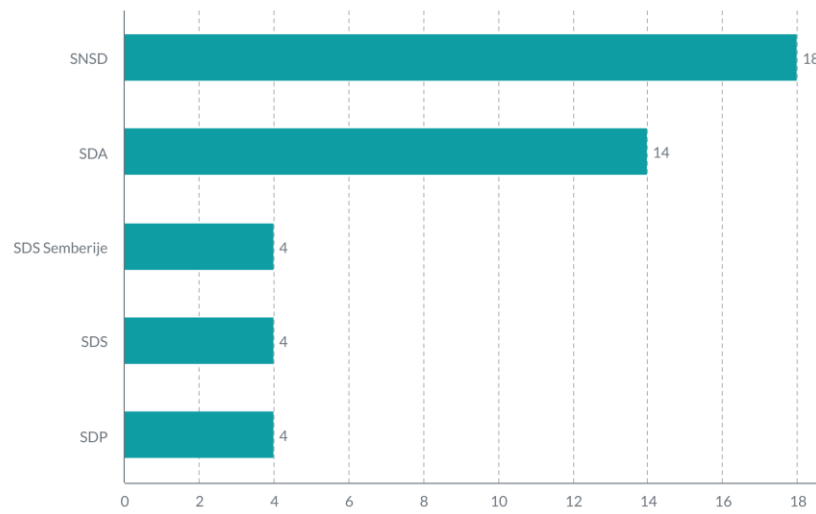
Zloupotreba javnih resursa i/ili javnih funkcija u svrhu kampanje odnosi se na zloupotrebe u potrošnji javnog budžetskog novca i drugog javnog novca u vlasništvu građana/ki BiH, te zloupotrebe javnih kompanija i dodijeljenih javnih funkcija od strane političkih subjekata ili pojedinaca koji su kandidati/kinje na izborima. Gotovo uvijek, zloupotrebe javnih resursa dešavaju se od strane onih koji u izbornu utrku za različite nivoe ulaze sa pozicije aktuelne vlasti.

Posmatrači Koalicije „Pod lupom“ izvijestili su o 57 slučajeva zloupotrebe javnih resursa u 30 opština/gradova⁷. Prijavljeni slučajevi odnose se u najvećem broju na intenziviranje radova na lokalnoj infrastrukturi, te učestale i intenzivirane posjete funkcionera sa viših nivoa vlasti, koji se u pravilu sastaju ili posjećuju one opštine/gradove na čijem su čelu njihove stranačke kolege/ice. Analiza pristiglih prijava pokazuje da se najveći broj slučajeva zloupotrebe javnih resursa odnosi na političke subjekte SNSD (18), SDA (14), SDS Semberije (4), SDS (4), SDP (4), HDZ BiH (3), te niz drugih političkih subjekata. Između ostalih, zabilježen je slučaj gdje aktuelna načelnica opštine Drvar dijeli učenicima po 100 KM; netransparentno dijeljenje preko 600.000 KM podsticaja poljoprivredi u Bijeljini, što dalje istražuje Okružno javno tužilaštvo Bijeljina; prvi put uvođenje novčane podrške brućošima sa prebivalištem u Ljubuškom u iznosu od 500 KM i povećanje ranije novčane podrške za studente viših godina; intenzivirani infrastrukturni radovi u velikom broju opština/gradova i slično.

⁶ BIJEIJINA, BUSOVAČA, PRIJEDOR, RUDO, ZENICA, ZVORNIK, BANJA LUKA, SAPNA, LUKAVAC, SREBRENICA, BRČKO DISTRIKT, ČELINAC, BRATUNAC, HADŽIĆI, ISTOČNO NOVO SARAJEVO

⁷ BIJEIJINA, DRVAR, ILIDŽA, ROGATICA, SAPNA, SREBRENICA, UGLJEVIK, VIŠEGRAD, ZENICA, ILIJAŠ, ZAVIDOVIĆI, BANJA LUKA, KLJUČ, NOVI GRAD SARAJEVO, SANSKI MOST, TUZLA, CAZIN, ČELINAC, LUKAVAC, RIBNIK, BUGOJNO, DERVENTA, HAN PIJESAK, ISTOČNO NOVO SARAJEVO, LJUBUŠKI, NEUM, NOVI TRAVNIK

Zloupotrebe javnih resursa (po političkim subjektima, top 5)

Grafikon 3 – Slučajevi zloupotrebe javnih resursa po prekršiocima/političkim subjektima (top 5)

Rad državnih službenika i drugih zaposlenika u javnoj upravi ili javnim preduzećima u svrhu kampanje bilo kojeg političkog subjekta može se smatrati zloupotrebom javnih resursa, a posmatrači Koalicije zabilježili su 48 takvih slučajeva u 21⁸ opštini/gradu u BiH. Kao posebno bahat slučaj izdvaja se blokiranje ulice u Istočnom Sarajevu gdje je, po navodima medija, ulica blokirana radi sigurnosti predsjedavajućeg Vijeća ministara BiH dok je isti boravio u jednom ugostiteljskom objektu sa stranačkim kolegom, ministrom u istom Vijeću.

4.1.7. Ostale nepravilnosti

Neprijemeren govor, sadržaj ili govor koji može podstaći vjersku, nacionalnu ili netrepeljivost po drugom osnovu, najčešće pripadnosti političkoj opciji, zabilježen je u 17 slučajeva u 14⁹ opština/gradova. Većina slučajeva odnosi se upravo na posljednje, izrazito neprijemeren govor ili netrepeljivost po osnovu političke pripadnosti gdje se posebno na društvenim mrežama, ne samo da vode zaoštrene polemike, nego i pokreću Facebook stranice koje služe isključivo za „prozivanje“ i „blaćenje“ političkih protivnika. U Bijeljini je zabilježen incident razbijanja prozora na tamošnjoj džamiji, a što je oštro osuđeno od strane predstavnika vlasti u tom gradu.

Slučaj koji je privukao najviše pažnje javnosti je spot kojeg je emitovao politički subjekt „Ujedinjena Srpska“, u kojem se na stereotipan i uvredljiv način prikazuju pripadnici konstitutivnih naroda i manjina u BiH. CIK BiH je ocijenila ovaj spot kao dio izborne kampanje ovog političkog subjekta, a da sadržaj spota „može prenijeti nedvosmislen i neposredan rizik od poticanja na mržnju, izazivanje straha i

⁸ BIJELJINA, FOČA (FBIH), GRADAČAC, ILIDŽA, ROGATICA, RUDO, SAPNA, VIŠEGRAD, ZENICA, GLAMOČ, SREBRENICA, HAN PJESAK, KLJUČ, VITEZ, GLAMOČ, KLJUČ, RIBNIK, UGLJEVIK, ZVORNIK, LUKAVAC, NOVI GRAD

⁹ GRADAČAC, ILIDŽA, NOVO GORAŽDE, SREBRENİK, VITEZ, GLAMOČ, ISTOČNA ILIDŽA, ROGATICA, RUDO, BANJA LUKA, NEUM KRUPA NA UNI, BIJELJINA, HADŽIĆI

netoleranciju”, te donijela odluku kojom se ovom političkom subjektu poništava ovjera za kandidovanje na izborima, a odgovorno lice kaznila sa maksimalnom predviđenom kaznom, 10.000 KM. Na odluku CIK-a BiH upućena je žalba Apelacionom odjeljenju Suda BiH. Do objave ovog izvještaja Sud BiH se nije oglasio po ovom pitanju.

4.2. Rad izborne administracije

4.2.1. Centralna izborna komisija BiH (1)

Centralna izborna komisija BiH (CIK BiH) zadužena je za organizovanje i provođenje svih izbora u BiH. CIK BiH je raspisala izbore u zakonom predviđenom roku, 7. maja 2020. godine, i zakazala izbore za 4. oktobar 2020. godine. Obzirom da do tog perioda nije bio usvojen budžet institucija BiH, kojim se obezbjeđuju i sredstva za organizovanje i provođenje izbora, CIK BiH je donijela Odluku o odgađanju održavanja Lokalnih izbora 2020. godine, zakazavši novi datum za održavanje izbora – 15. novembar 2020. godine. Od Ustavnog suda BiH tražena je ocjena ustavnosti ove odluke, a koji zahtjev je Ustavni sud BiH odbacio kao nedopušten. Sud BiH odbacio je isti zahtjev kao neosnovan, čime je 15. novembar ostao datum održavanja Lokalnih izbora 2020. godine.

CIK BiH je, nakon 12 godina neodržavanja izbora i nakon izmjena i dopuna Izbornog zakona BiH¹⁰, 23. jula 2020. raspisala izbore u Gradu Mostaru, koji su zakazani za 20. decembar/prosinac tekuće godine.

Od raspisivanja izbora do objave ovog izvještaja, CIK BiH je održala više od 40 sjednica. Sjednice CIK BiH se prenose uživo putem zvaničnog Youtube kanala komisije, čime javnost ima redovan uvid u aktivnosti i rad komisije. U svom radu, CIK BiH prati utvrđene rokove za organizaciju i provođenje izbornih aktivnosti.

Imajući u vidu da će se predstojeći izbori održati u novonastalim okolnostima vezanim za epidemiju virusa COVID-19, CIK BiH je u junu 2020. donijela Instrukciju o postupanju organa za provođenje izbora na izborni dan u uslovima pandemije COVID-19. Instrukcijom se bliže definišu procedure koje se trebaju primijeniti na izborni dan sa ciljem zaštite života i zdravlja predstavnika izborne administracije i birača/ica. Zabrinjavaju informacije da je značajan broj (više od trećine) opština i gradova u BiH naglasilo da nema dovoljno sredstava za postupanje u skladu sa Instrukcijom ili da su lokalne izborne komisije iz pojedinih opština i gradova otvoreno odbile da provedu Instrukciju (uključujući i pojedine veće gradove kao što su Banja Luka i Zenica). Takođe, CIK BiH je u septembru usvojila izmjene Pravilnika o provođenju izbora u BiH precizirajući način organizovanja i ostvarivanja biračkog prava za osobe koje su zaražene virusom COVID-19 ili kojima je određena izolacija ili su hospitalizovani, čime su stvoreni uslovi da se i ovim licima osigura biračko pravo.

¹⁰ Zakon o izmjenama i dopunama Izbornog zakona BiH, Službeni glasnik BiH 41/20

Koalicija „Pod lupom“ pozdravlja odluke CIK-a koje se odnose na mjere za sprečavanje COVID-19, omogućavanje glasanja lica u izolaciji ili oboljelih od COVID-19, objavu Izvoda iz Centralnog biračkog spiska za glasanje izvan BiH, kao i konkretne sankcije koje su po prvi put izrečene za plaćeno oglašavanje u vremenu kada je to zakonom zabranjeno i za poticanje na mržnju, izazivanje straha i netoleranciju. Proaktivnost CIK-a u nastojanju da povрати poljuljano povjerenje građana/ki BiH u izbore, kroz povećanje transparentnosti i blagovremeno razmatranje uočenih nepravilnosti, ohrabruje i predstavlja promjenu nabolje u odnosu na prethodne godine. CIK takođe jača saradnju sa organizacijama civilnog društva koje prate izbore u BiH, uključujući i nezavisne posmatračice/ice Koalicije „Pod lupom“. Koalicija „Pod lupom“ izražava nadu da će se takav trend zadržati.

4.2.2. Lokalne izborne komisije (143)

Izborne komisije na lokalnom nivou (opštinske, gradske i izborna komisija Brčko distrikta BiH) nadležne su, između ostalog, za određivanje biračkih mjesta, formiranje i obuku biračkih odbora, organizovanje izbornog dana i objedinjavanje izbornih rezultata sa biračkih mjesta na svojoj teritoriji. Sastav lokalne izborne komisije, uvažavajući odredbe Izbornog zakona BiH i Zakona o ravnopravnosti spolova treba odražavati spolnu zastupljenost od najmanje 40% pripadnika/ca manje zastupljenog spola. Ovako definisana spolna zastupljenost u sastavu nije ispoštovana u 14 izbornih komisija na lokalnom nivou¹¹. Takođe, četiri¹² lokalne izborne komisije djeluju u nepotpunom sastavu, iako je do izbornog dana ostalo svega mjesec dana.

Većina lokalnih izbornih komisija provodi adekvatne pripreme za održavanje izbora. Uputstvo o načinu rada i izvještavanju izborne komisije osnovne izborne jedinice u BiH bliže propisuje funkcionisanje lokalnih izbornih komisija. Između ostalog, uputstvom je propisano donošenje Poslovnika o radu lokalne izborne komisije, što je ispoštovano od strane svih lokalnih izbornih komisija u BiH. Uputstvom je, takođe, predviđena mogućnost da lokalne izborne komisije imenuju sekretara i/ili tehničkog sekretara na što se odlučilo 77 izbornih komisija ili 53,8% od ukupnog broja lokalnih izbornih komisija, što je povećanje u odnosu na izbore 2018. godine.

Velika većina izbornih komisija redovno održava sedmične sastanke, dok je izborna komisija opštine Pale (FBiH) održala jedan sastanak u periodu kojeg pokriva ovaj izvještaj. Sa poteškoćama u radu u smislu neadekvatnih uslova za rad suočava se 7¹³ lokalnih izbornih komisija. Dugoročni posmatrači Koalicije „Pod lupom“ informisani su od strane 14¹⁴ lokalnih izbornih komisija da njihovi članovi/ce nisu prisustvovali obukama koje za lokalne izborne komisije organizuje CIK BiH.

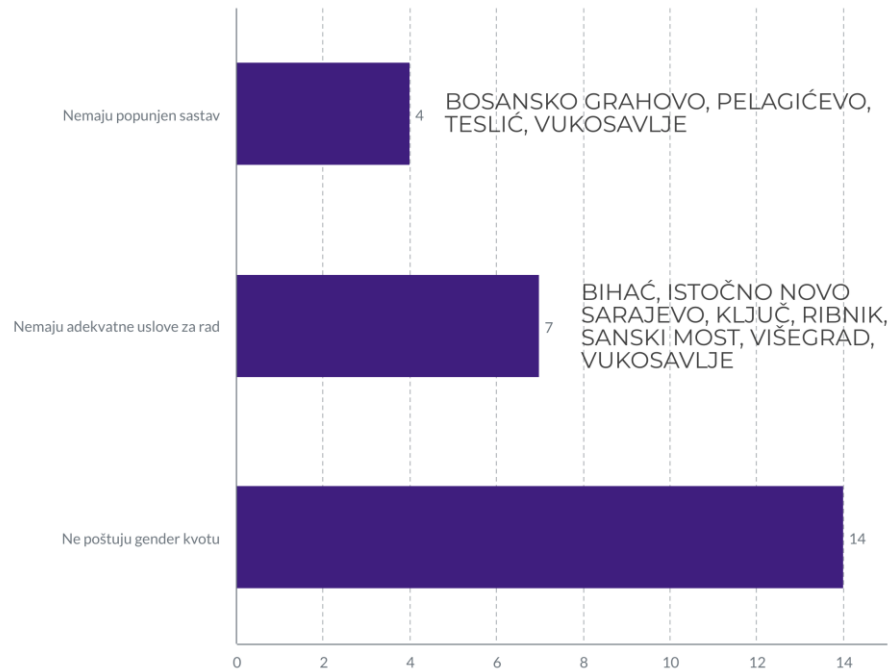
¹¹ BERKOVIĆI, BOSANSKO GRAHOVO, GLAMOČ, ILIDŽA, KOSTAJNICA, KOTOR VAROŠ, KOZARSKA DUBICA, KRUPA NA UNI, NOVO SARAJEVO, ŠIROKI BRIJEG, STOLAC, TESLIĆ, VISOKO, ZVORNIK

¹² BOSANSKO GRAHOVO, PELAGIĆEVO, TESLIĆ, VUKOSAVLJE

¹³ BIHAĆ, ISTOČNO NOVO SARAJEVO, KLUJČ, RIBNIK, SANSKI MOST, VIŠEGRAD, VUKOSAVLJE

¹⁴ BOSANSKO GRAHOVO, FOČA (FBiH), FOČA (RS), KALINOVIK, KOZARSKA DUBICA, KUPRES (FBiH), KUPRES (RS), MAGLAJ, NOVI TRAVNIK, PETROVO, PRIJEDOR, TEŠANJ, TRNOVO (FBiH), TRNOVO (RS)

Posmatrači/ice Koalicije „Pod lupom“ su zabilježili da je lokalnim izbornim komisijama uloženo 18 prigovora na izborni proces u 16 opština i gradova.¹⁵ Uloženi prigovori uglavnom se odnose na žrijebanje za članove biračkih odbora i registraciju birača za glasanje putem pošte. Centar za birački spisak dostupan je građanima/kama u svim opštinama/gradovima.

Grafikon 4 – Informacije o radu lokalnih izbornih komisija

4.3. Mediji, civilno društvo i građani

4.3.1. Izvještavanje medija

Dugoročni posmatrači/ce Koalicije „Pod lupom“ pratili su i izvještavanje lokalnih i regionalnih medija. Posmatranjem medijskog izvještavanja posmatrači/ce su zabilježili slučajeve pristrasnog izvještavanja medija koji u svojim sadržajima uglavnom pozitivno ili uglavnom negativno izvještavaju o određenim političkim subjektima te prenošenje neprimjerenog govora funkcionera ili kandidata na izborima. Zabilježeno je 40 takvih slučajeva u 27 opština/gradova¹⁶. Izloženost medija pritiscima različite vrste zabilježeno je u 17 opština/gradova¹⁷.

¹⁵ BOSANSKO GRAHOVO, GLAMOČ, TESLIĆ, BIJELJINA, ŽIVINICE, DONJI VAKUF, ILIJAŠ, ORAŠJE, OSMACI, TRNOVO (RS), VUKOSAVLJE, BRATUNAC, BUGOJNO, KONJIC, KREŠEVO, TEŠANJ

¹⁶ BIHAĆ, BIJELJINA, BUSOVAČA, LAKTAŠI, LJUBINJE, PETROVO, ROGATICA, SAPNA, TESLIĆ, TUZLA, UGLJEVIK, VIŠEGRAD, ZENICA, BIHAĆ, GLAMOČ, GRADAČAC, ILIJAŠ, PETROVO, GRADAČAC, NOVI TRAVNIK, SANSKI MOST, TEOČAK, BOSANSKA KRUPA, BUSOVAČA, GRADAČAC, HAN PJESAK, NEUM

¹⁷ BIJELJINA, TRAVNIK, VIŠEGRAD, ILIDŽA, ZENICA, BANJA LUKA, BOSANSKI PETROVAC, BUSOVAČA, GRADAČAC, UGLJEVIK, VIŠEGRAD, BIHAĆ, GRADAČAC, ILIJAŠ, NOVI TRAVNIK, RIBNIK

4.3.2. Civilno društvo i građani

Indirektni pritisci na organizacije civilnog društva, što uključuje i pritiske na posmatrače/ice Koalicije „Pod lupom“, prijavljeni su u 6 opština/gradova¹⁸. Koalicija „Pod lupom“ zbog lične sigurnosti posmatrača/ica na terenu neće javno navoditi konkretne primjere pritisaka na posmatrače/ice već će ih interno riješavati u svakom pojedinačnom slučaju.

Zabilježeni su koordinisani napadi političkih stranaka na nezavisni i nestranački karakter izborne posmatračke misije Koalicije „Pod lupom“ u vidu pokušaja infiltracije stranačkih aktivista u redove nestranačkih posmatrača. Koalicija „Pod lupom“ najoštrije osuđuje ovakvu praksu od strane pojedinih političkih stranaka. Više od 140.000 stranačkih ljudi u potpunosti kontroliše izborni proces u BiH – 50.000 stranačkih članova i zamjenskih članova biračkih odbora, 60.000 stranačkih posmatrača/ica i 30.000 stranačkih kandidata/kinja na izborima. Nezavisni, nestranački posmatrači Koalicije „Pod lupom“ su, uz građane birače/ice, jedini nestranački akter u izbornom procesu. Stoga je očigledno da isti smetaju pojedinim političkim subjektima u određenim sredinama. Koalicija „Pod lupom“ upozorava da su navedeni pokušaji uspješno otkriveni, da će navedene prijave stranački povezanih lica biti odbijene bez dodatnog obrazloženja, da će rukovodstva političkih stranaka biti upozoreni na navedenu praksu i da Koalicija „Pod lupom“ neće angažovati novoprijavljene kandidate za posmatrače u pojedinim gradovima i opštinama, već provjerene i dobro ocijenjene posmatrače iz prethodnih izbornih ciklusa, a sve kako bi sačuvala stečeno povjerenje građana, objektivno izvještavala o izbornom procesu na izborni dan i zaštitila nestranački karakter izborne posmatračke misije.

¹⁸ BIJE LJINA, KALESIJA, NOVI TRANNIK, BOSANSKO GRAHOVO, SAPNA, RUDO

5. PRIJAVE IZBORNIH NEPRAVILNOSTI NADLEŽNIM ORGANIMA

Nepravilnosti koje su zabilježili posmatrači Koalicije „Pod lupom“, a koje se odnose na preuranjenu izbornu kampanju na društvenim mrežama (Facebook), kao i oglašavanje političkih subjekata na mjestima predviđenim za plaćeno oglašavanje, prijavljene su CIK BiH. Do objave ovog izvještaja, za kršenja Izbornog zakona BiH u ovom smislu CIK-u BiH prijavljeno je 13 različitih političkih subjekata.

Koaliciji „Pod lupom“ prijavljeno je 5 slučajeva potencijalne zloupotrebe ličnih podataka u svrhu registracije birača za glasanje putem pošte koji se odnose na stotine birača/ica, a koji su proslijeđeni CIK BiH. Riječ je o prijavljenim potencijalnim zloupotrebama u opštinama Pale (RS), Derventa, Rudo, Gornji Vakuf-Uskoplje i Glamoč. Takođe, sva zapažanja i druge nalaze dugoročnog posmatranja za prve tri sedmice posmatranja Koalicija „Pod lupom“ prosljedila je CIK-u BiH na znanje i postupanje, a što će biti učinjeno i sa naknadno evidentiranim nepravilnostima, kao i ovim izvještajem.

6. O PROJEKTU „STEP“ I KOALICIJI „POD LUPOM“

Centri civilnih Inicijativa (CCI), kao koordinator projekta, zajedno sa Centrom za građansku suradnju (CGS) Livno, Forumom građana Tuzle (FGT), Udruženjem građana “Demokratija-Organizovanje-Napredak” – DON Prijedor i „Perpetuum mobile - Institutom za razvoj mladih i zajednice“ iz Banja Luke, kao partnerima na projektu, a u okviru Koalicije za slobodne i poštene izbore „Pod lupom“, implementiraju projekat „Sistemska transparentnost u izbornom procesu“ (STEP) kojeg finansira Evropska unija (EU), a sufinansira Vlada Sjedinjenih Američkih Država i Organizacija za sigurnost i saradnju u Evropi (OSCE). Projektom STEP će se direktno povećati snaga i vidljivost organizacija civilnog društva (OCD) u građanskom posmatranju izbora i podržati razvoj civilnog društva u procesu demokratizacije u zemlji, obuhvatajući dva izborna ciklusa u BiH: Lokalni izbori 2020. i Opšti izbori 2022.

Projektom STEP nastoji se ojačati građansko učešće i osnažiti pokret OCD-a širom zemlje za podršku slobodnim i poštenim izborima u Bosni i Hercegovini, pri tom smanjujući rizik od izbornih prevara i manipulacija. Poticanje interesa građana za proaktivnim pristupom u izražavanju svoje slobodne političke volje, cilj je kojem projekat aktivno doprinosi uz razumijevanje da izbori predstavljaju osnovni i najvažniji oblik građanskog učešća u procesu demokratizacije u zemlji.

Kroz projekat STEP osmišljen je niz aktivnosti podijeljenih u pet komponenti, slijedeći imperativ izgradnje kapaciteta OCD-a u cilju jačanja građanskog sektora da se osposobi za dalje, jače, vidljive i održive aktivnosti posmatranja izbora u budućnosti. STEP se sastoji od sljedećih pet komponenti: Izgradnja kapaciteta i razvoj mreže, Posmatranje izbora, Razvoj javnih politika i zagovaranje, Komunikacija s javnostima i edukacija birača i Monitoring medija.

Koalicija za slobodne i poštene izbore „Pod lupom“, kao neformalna koalicija organizacija civilnog društva postoji od 2014. godine. Do sada je Koalicija posmatrala redovne Opšte izbore 2014. godine, Lokalne izbore 2016. godine i Opće izbore 2018. godine, te još 20 drugih izbora (prvih, prijevremenih, ponovljenih i opoziva za načelnika). Na svim navedenim izborima je bilo angažovano oko 10.000 građanskih, nestranačkih posmatrača/ica Koalicije „Pod lupom“. Koalicija „Pod lupom“ do sada je direktno radila sa 50.000 građana/ki, od čega 30.000 mladih. Četrnaest preporuka Koalicije Pod lupom do sada je djelimično ili u potpunosti implementirano, što je rezultiralo poboljšanjem izbornog procesa. Prema istraživanju IPSOS-a iz avgusta 2018. godine, Koalicija „Pod lupom“ je akter izbornog procesa kojem građani najviše vjeruju (više nego izornoj administraciji, političkim strankama, kandidatima/kinjama na listama ili medijima).

Osim toga Koalicija se bavi istraživanjima i izradom međunarodnih komparativnih analiza, praćenjem sjednica Centralne izborne komisije BiH, organizovanjem okruglih stolova i konferencija okupljajući predstavnike/ce zakonodavnih institucija vlasti, izborne administracije, međunarodne i akademske zajednice, te medija i civilnog društva. Koalicija zagovara unapređenje izbornog procesa u svim njegovim segmentima. Pored navedenih aktivnosti, Koalicija u izornoj godini vrši i edukaciju mladih

birača/ica koji prvi put izlaze na izbore, a u cilju motivacije i ohrabrivanja da aktivno učestvuju u izbornom procesu.

Projekat finansira Evropska unija

Ova publikacija izrađena je uz finansijsku podršku Evropske unije.

Sadržaj publikacije je isključiva odgovornost Koalicije Pod lupom i ni u kom slučaju ne predstavlja stajališta Evropske unije.

Objavlivanje ove publikacije je dijelom finansirano grantom Ministarstva vanjskih poslova Sjedinjenih Američkih Država (Department of State).

Mišljenja, nalazi i zaključci koji su ovdje navedeni pripadaju autorima i ne odražavaju nužno mišljenja, nalaze i zaključke Ministarstva vanjskih poslova Sjedinjenih Američkih Država.

Objavlivanje ove publikacije je dijelom finansirano od strane Misije Organizacije za sigurnost i saradnju u Evropi (OSCE) u BiH.

Mišljenja, nalazi i zaključci koji su ovdje navedeni pripadaju autorima i ne odražavaju nužno mišljenja, nalaze i zaključke Misije OSCE-a u BiH.